

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

דבר העורך

הנה זה עומד אחר פתלנו

אבני דרך: אין חולק על המסורת הברורה שהר הבית שלפנינו הוא הר הבית עליו עמד בית המקדש הראשון והשני, ועליו יעמוד בית המקדש השלישי. שרידי חומות הר הבית אף הם אינם מוטלים בספק, וברור לכל שהם שרידי בית המקדש.

מפורש **במשנה** (מסכת מידות פרק ב משנה א) הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. שהוא לשיעור הגר"ח נאה כ-240 מטר, ולשיטת החזו"א כ-290 מטר.

לפי כל המדידות, חומות הר הבית שלפנינו מקיפות שטח גדול יותר מ-ת"ק על ת"ק אמה. ארכו של הכותל המערבי הוא כ-488 מטר. ארכו של הכותל המזרחי כ-465 מטר. ארכו של הכותל הצפוני כ-317 מטר. ארכו של הכותל הדרומי הוא כ-275 מטר. הוי אומר, הורדוס שבנה מחדש את בית המקדש כמבואר **בגמ'** (בבא בתרא דף ד.) הרחיב את שטח הר הבית מעבר לשיעור של ת"ק על ת"ק אמה.

כלל הכותל ארכו 488 מטר ורובו מכוסה, ונשארו רק כמה חלקים חשופים, רחבת הכותל המערבי קטנה מאוד ביחס לכלל אורך הכותל, וכידוע הרחבה היתה מקום האשפה, ובשנת תשכ"ז הרחיבו את הרחבה, וחפרו את המנהרה של 'קשת וילסון'.

כתוב **בפסוקים** (מיכה פרק ג פסוק יב, ירמיהו פרק כו פסוק יח) צִיּוֹן שְׂדֵה תְּחָרֵשׁ. ומפורש **בגמ'** (מכות דף כד:) שהפסוק נאמר גם על בית שני. ומבואר **במשנה** (תענית דף כו:) בתשעה באב נחרשה העיר. ומבאר **הגמ'** (תענית דף כט.) שטורנוסרפוס הרשע החריב את ההיכל.

זאת הסיבה, לריבוי השיטות והדעות, היכן בדיוק בתוך הר הבית היה מקום המקדש, המזבחה, העזרה, ההיכל, וקודש הקדשים. חלק מהדיונים הם, באיזה אמה לחשב את גודל בית המקדש שהיה בנוי, האם השטח שהוסיף הורדוס להר הבית יש לו דין קדושת הר הבית, ומזהו כיוון הנטיה בבנין הבית כלפי רוחות השמים האסטרונומיות, ועוד.

פולמוס זה, כמו כל השאלות שהסיקו בתיקו, לא נדע בוודאות תשובה החלטית ומוסכמת, עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

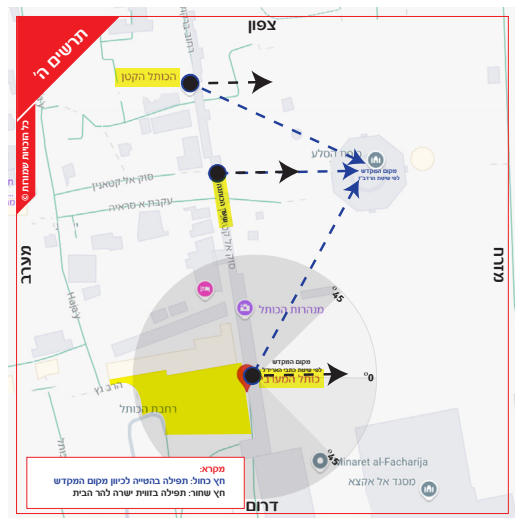
'כיוון התפילה בכותל המערבי'

וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא כיוון התפילה, גיליון מספר 463 'כיוון התפילה'. גיליון 464 'כיוון התפילה בבית הכנסת'. ובהמשך לכך הנושא בגיליון הנוכחי מספר 465 'כיוון התפילה בכותל המערבי'.

בגיליון עומק הפשט מספר 177 בנושא 'האבן שנפלה מהכותל המערבי', התבאר כמה דינים בנושא קדושת הכותל המערבי.

שאלה: מהו כיוון התפילה הנכון ברחבת הכותל המערבי (ראה תרשים ה), האם יתפלל ישר כנגד הכותל המערבי, או

הגיליון הוקדש לזכות פנינה מרגלית בת רחל תחי', שתזכה לראות בנינים ובנינים עוסקים בתורה ובמצוות, בכריות גופא ונהורא מעליא, אמן.

101

הודעה משמחת

חידוש בבית הוראה 'הילכתא'

ניתן להעביר שאלות
למורנו המאון הגדול ר' **שריאל רוזנברג** שליט"א
גאב"ד ברצ"ב של **הגר"ן קרליץ** צ"ל ורב שכונת 'רמת דוד' ב"ב
השאלות יועברו אחת לשבוע ע"י רבני בית ההוראה
ניתן להתקשר **02-5360-535**
במים ב' - ג' בין השעות 24:00 - 21:00
וכן ניתן לשלוח בנדורים פלוס' בהודעות למערכת

בבית הוראה
הילכתא
המקדש

לפי המדות של הגרא"ח נאה, מבנה הכיפה הוא מחוץ לת"ק אמה של תחום הר הבית. ואם כן מי שמתפלל בקשת וילסון, אם רוצה לדייק יש לו לנטות קצת לימין לצד דרום, למקום המקדש.

מסופר על יהודי שהגיע להרה"ק רבי יששכר דוב **מבעלזא זיע"א** והאדמו"ר בירר על אבן מסוימת שבוטלת באמצע רחבת הכותל המערבי, וכשבא בנו הרה"ק רבי אהרן **מבעלזא זיע"א** נעמד בדיוק מול אותה אבן והתפלל שם, וזה בדיוק מול השטח הפנוי שכנראה שם היה בית המקדש. וכן ידוע בשם **צדיקי בית לעלוב והרה"ק רבי שלומקה מזוועהיל זיע"א** שהיו מתפללים מול אותם האבנים עם הבלטיה (ראה תמונה). וכנראה שהגישו ברוח קדשם שזה מול מקום קודש הקדשים.

והוסיף בתשובות והנהגות, שכתוב **בעמק המלך** (הקדמה פרק ט) בשם **רבי משה ויטאל** בשם **כתבי האריז"ל** שיש סודות נוראים שאי אפשר לכותבם, מדוע מקום המקדש פנוי בלי בנין. והרי דבריו נכתבו כאלף שנה אחרי שבנו שם הגויים את הבנין, ומסתמא האריז"ל ראה את המבנים על הר הבית, ובכל זאת כתב שמקום הקודש פנוי בלא בנין, ואם

יצדד פניו בדיוק מול מקום קודש הקדשים, והאם יש לחוש משום הטיית עורף כלפי מקום השכינה? במידה וצריך לצדד פניו לקודש הקדשים, האם ידוע לנו היכן מקומו, או לא? לשיטות שצריך לצדד מול 'כיפת הסלע', האם יש לחוש שנראה כאילו משתחוה למסגד?

ויש בדבר כמה חקירות ושאלות, ויפורט אחד לאחד, הצדדים והסברות לכאן ולכאן.

כנגד קודש הקדשים: מבואר **במשנה** (ברכות דף כח:): היה רוכב על החמור ירד ויתפלל, ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה מהלך בספינה או בקרון או באסדה, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

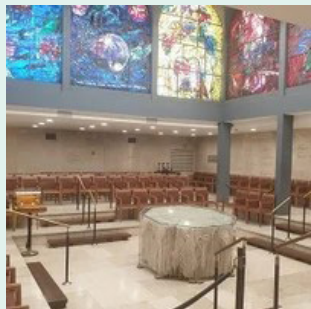
עוד מבואר **בגמ'** (דף ל.) ונפסק **בשו"ע** (סימן צד סעיף א) היה עומד בחוץ לארץ, יכוין כנגד ארץ ישראל. היה עומד בירושלים, יכוין כנגד בית המקדש. היה עומד בבית המקדש, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה עומד אחורי הכפורת, מחזיר פניו לכפורת.

1. פולמוס מקום המקדש!?

הסברא להתפלל ישר: כתב הג"ר **משה שטרנבוך שליט"א** (מועדים וזמנים חלק ג סימן רכט, תשובות והנהגות כרך ג סימן לט), וכעין זה מבואר בדברי הג"ר **שלום שטיינברג צ"ל** (בספרו בית המקדש השלישי קונטרס בסוף הספר), ובקונטרס '**אבן שתיה או אבן הטועים**', למרות שאומרים העולם ש'כיפת הסלע' הוא מעל מקום קודש הקדשים ממש, אינו ברור כלל, ויש הוכחות שמקום קודש הקדשים לא היה תחת 'כיפת הסלע', אלא היה בשטח הפנוי בין המסגדים 'אל אקצה' ל'כיפת הסלע', ולכן התפללו כל הדורות ברחבת הכותל המערבי ישר, כי הוא בדיוק מכוון ממש למקום המקדש. ואפשר לומר שמנהג רבבות אלפי ישראל מקדמת דנא להתפלל ישר ברחבת הכותל המערבי, ולא צידדו שמאלה לכיוון הכיפה, הוא הוכחה לכך ו'מסורת' שמקום קודש הקדשים היה בשטח הפנוי מול רחבת הכותל המערבי. והקב"ה לגלג שיענו הנכרים לחשוב על מקום 'כיפת הסלע' שהוא 'אבן השתיה', ויבנו את שיקוצם שלא במקום המקדש ממש.

והוכיח כן הג"ר **אהרן שמעדרא שליט"א** (בשיעורו הנפלא בליווי מצגת בנושא מקום המקדש מופיע במערכת 'קול הלשון'), מדברי הרד"ק, הכפתור ופרח, האברבנאל, הרדב"ז, האר"י הקדוש, המהרי"ט, ש'כיפת הסלע' אינו מקום קודש הקדשים. ואדרבה להרבה דעות וכך החשבון

בית הכנסת בהדסה עין כרם

במרכז הרפואי הדסה עין כרם בקומת הביניים יש בית כנסת על שם 'מרדכי אבל' היכן שממוקם 'חלונות שאגל', בבית הכנסת ארון הקודש ממוקם בצד שמאל של בית הכנסת, ואילו הציבור מתפלל לכיוון פני הבית כנסת, וראה בספר ארוכת בת עמי (חלק ו עמוד 251, חלק ז עמוד 257) שביאר את טעם הדבר.

ה"ג"ר אליהו רוזנבלום שליט"א, נכדו של מר מרדכי אבל עליו קרוי בית הכנסת בהדסה, מספר בשיחה למערכת 'הילכתא', סבא שלי היה 'תינוק שנשבה' ולא זכה לשמור תורה ומצוות כהלכה, אולם פעל רבות למען דברים שבקדושה כפי שהעידו חבריו, בין השאר תרם את בית הכנסת בהדסה עין כרם, תרם את תחילת הבניה של שכונת 'גבעת מרדכי' בירושלים, ונקראת 'גבעת מרדכי' על שמו, והיה גם הראשון שחידש את האפשרות לקבלת אוכל כשר לנוסעים במטוסים.

"סבא שלי זכה באורח פלא ממש, שרובא דרובא מצאצאיו הם יהודים חרדים ויראים לדבר ד' ומקיימים קלה כבחמורה, יהיו הדברים לעילוי נשמתו".

שתיה' כי הרי מבוואר **במשנה** (יומא פרק ה משנה ב), ש'אבן שתיה' היתה גבוהה ג' אצבעות, ואילו לדברי הגויים כיום היא גבוהה מהקרקע שלוש קומות, ועולים אליה הרבה מדרגות. עד כאן מתשובות והנהגות.

הסברא לצדד לשמאל: מפורסם ומקובל מאוד שיטת ה**רדב"ז** (חלק ב סימן תרלט, תרצא), הובא בספר **הר הקודש** (עמוד רלג אות לא), ברור ש'אבן השתיה' ומקום קודש הקדשים נמצאת במקום שנקרא כיום 'כיפת הסלע', המכונה בלשונם 'אלסכרא'. ולמרות שמבוואר במשנה שגובהה של 'אבן השתיה' ג' אצבעות ועליה הארון נתון, ואילו לדברי הגויים כיום היא גבוהה מהקרקע שלוש קומות, ועולים אליה הרבה מדרגות, הסיבה משום שהגויים חפרו בקרקע הר הבית כמה פעמים כדי להגיע ליסודות, ולכן כיום המפלס של הקרקע הסמוך ל'אבן שתיה', הוא הרבה יותר נמוך ממה שהיה בזמן הבית.

וכן הוכיח ה"ג"ר **זלמן קורן שליט"א** (מגדולי המומחים בתחום במענה לרבני הילכתא, בספרו בחצרות בית ה', חוברת המעין חלק טז ד עמוד 21), שכיום בזמננו ברור בלי ספק, שתחת 'כיפת הסלע' היה מקום קודש הקדשים, והארץ להביא ראיות על כך, ביניהם גם ההוכחה מגובה פני ההר, ראה תרשים מצורף איך המיפוי לפי שיטתו.

וסיפרו הגויים, שיש מערה מתחת לכיפה, וכשרצו המלכים הראשונים לדעת מה יש בה, הורידו לשם אנשים

נחפש בהר הבית מקום בלי מבנה שמתאים לשטח הקודש, זה יוצא בדיוק מול הכותל המערבי.

וכתוב **בזוהר הקדוש** (פרשת פקודי) שכל יסודות בית המקדש נגנזו ולא נאבד מהם אפילו אחד. ואם כן כל שכן ש'אבן השתיה' אינה עימנו אלא נגנזה, וגם לפי דעת החוקרים שבדקו בעומק האדמה באמצעים אלקטרו מגנטיים, הוכח שמקום המקדש הוא בין 'כיפת הסלע' ל'אל אקצה'.

ולשיטת ה**כפתור ופרח** (פרק ו) הובא בספר **הר הקודש** (עמוד רלג אות לא), מקום קודש הקדשים אינו במסגד 'אל אקצה' אלא מרוחק ממנו לצד צפון. וכלשונו, עוד היום ניכר שער שושן למזרח והוא סגור אבני גזית. ואם תחלק זה הכותל לשלושה חלקים יהיה זה הפתח בחלק הראשון מצד קרן מזרחי דרומי, והיינו בסוף שליש ההר מצד דרום (בערך מול רחבת הכותל המערבי).

לפי שיטה זו, למרות שידוע דברי הרדב"ז (מובא להלן), שמקום 'כיפת הסלע' הוא מקום קודש הקדשים והוא 'אבן השתיה', הרי הרדב"ז עצמו כתב שהכותל המערבי הוא כותל המקדש ולא כותל הר הבית, ואם כן אסור להתקרב י"א אמה לכותל, ובזה לא נוהגים כמו הרדב"ז, אז אי אפשר לומר שנוהגים כשיטת הרדב"ז, בו בזמן שלוקחים את דבריו לחצאין.

ועוד שמצד המציאות יש קושיא על כך שזה ה'אבן

יהושע בן לוי הרואה את הקשת בענן צריך שיפול על פניו, **שנאמר** (יחזקאל פרק א פסוק כח) כְּמִרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה כְּעֵנָן וְכִי יִבְרָאָהּ יִפֹּל עַל פָּנָיו. ובמערבא חלקו עליו כי נראה כמשתחוה לקשת.

עוד ראה לדבר, ממה שנפסק **בשו"ע** (אורח חיים סימן קיג סעיף ח), המתפלל ובא כנגדו אדם, ויש לו תמונת עבודת כוכבים בידו, והגיע למקום ששוחין בו, לא ישחה אף על פי שלבו לשמים. ורואים מכאן שכל מקום שיש חשש שנראה כמשתחוה לדבר אחר, מתבטל אפילו דין גמור של השתחויות בתפילות, משום החשש של נראה כמשתחוה לדבר אסור.

ידוע שיטת **הדברי יציב** (חלק ג יו"ד סימן מ, חלק ו מקדש וקדשיו סימן פג) שמסגד של ישמעאלים יש לו דין של בית עבודה זרה, וגם הסוברים בעבר שמסגד לא היה בית עבודה זרה, כיום כולם יודו שנחשב בית עבודה זרה. ובחסדי שמים הקב"ה שאיר לנו לפליטה את כותל המערבי, ממנה לא זזה שכינה מעולם, כדי שנוכל לקבל גלות פני השכינה הקדושה.

ולפי דבריו אסור להיכנס למערת המכפלה וקבר שמואל הנביא. וב'כפיפת הסלע' בנוסף לאיסור כרת, יש גם איסור כניסה לבית עבודה זרה.

הסברא להתפלל באלכסון: הגר"ש דבליצקי זצ"ל (משוש כל הארץ עמוד 22 הערה יט) דחה את הטענה הנ"ל, כיון שתפילה עיקרה בציבור אין בה חשש של חשד. וכן מבואר **בגמ'** (ראש השנה דף כד:). ונפסק **ברמ"א** (יו"ד סימן קמא סעיף ד), שברבים לא חיישינן לחשדא. [ויש להעיר **מהרמ"א** סימן צד סעיף ב שאין לקבוע את ארון הקודש וצד התפילה נגד זריחת השמש כי הוא דרך המינים, הרי שגם ברבים חיישינן לחשדא]. ועוד שהרי התפילה היא צמוד לכותל ממש, ושם לא רואים את המסגד כלל.

והוסיף **הגר"א נבנצל שליט"א** (בית אהרן וישראל קובץ עט עמוד קלא), שהחשש הזה תמוה, שהרי כל העולם יודע שהמקום הזה הוא תל תלפיות שכל פיות פונים אליו, ולא בגלל שהוא בית פולחנם, אלא כי הוא מקום בית הבחירה, ועוד שהרי המוסלמים אינם עובדים עבודה זרה, וגם אין בכך מראית העין כאילו הוא מודה בדת שלהם חס ושלום, וחוף מכך שאדרבה דתינו מחייבת להתפלל לשם, אלא יותר מכך שהרי המוסלמים מתפללים לכיוון העיר מכה, ואם כן אין כאן אפילו צל של מראית העין. אכן למעשה מטעם אחר, צריך להתפלל ישר, וכדלהלן.

תפילת מנחה ואמירת יום כיפור קטן ברחבת הכותל המערבי ערב ראש חודש אלול תשמ"ז

משמאל לימין: הגר"ש אלישיב, הגרשז"א אויערבאך, הגר"י צחק קוליץ, הגר"ר שלום משאש, הבחור הקדוש אליעזר שלזינגר הי"ד, מוסתר חלקית הגר"ר שלום שברדון, הבעל תוקע הרב שיף, הבעל תפילה הגר"ר יוסף ליב זוסמן.

ומתו, ולכן סתמו אותה בעפר ולא יודעים מה יש שם, ויתכן שנאמר להם שהארון גנוז שם ורצו להוציאו.

וכן היה ידוע בישראל, שהיו מציינים בצירורים שונים, כמו בצירורים לסוכות וכדומה, את 'כיפת הסלע' כמקום קודש הקדשים, ואם כן יש להתפלל באלכסון לכיוון מקום קודש הקדשים.

הסברא לצדד לימין: לשיטת **מהר"מ חגיז** (בספר אלה מסעי עמוד יז כא), הובא בספר **הר הקודש** (עמוד רלג אות לא), מקום קודש הקדשים הוא תחת מסגד 'אל אקצה'.

1. נראה כמשתחוה למסגד

הסברא להתפלל ישר: גם אם נניח ש'כיפת הסלע' הוא מקום ה'אבן שתיה', דעת **הגר"ר יוסף ליברמן זצ"ל** (משנת יוסף הלכות בית הכנסת עמוד כד), והגר"ר **יוסף גינזבורג שליט"א** (בית אהרן וישראל קובץ עז עמוד קכה), הטעם שלא נהגו מימות עולם לדקדק ברחבת הכותל המערבי לצדד לשמאל לכיוון 'כיפת הסלע', כיון שהישמעאלים קבעו שם את השיקוף המשומם המכונה בשם 'כיפת הסלע', ומתפללים שם תיפלותיהם, ויש לו דין של מסגד, ואסור להתפלל לכיוונו, שיהיה נראה כאילו מודה בזה, ואין להשתחוות לכיוונו שלא יהיה נראה כמשתחוה לעבודה זרה. ואפילו אם אין לערבים דין עובדי עבודה זרה, מכל מקום הוא בית תיפלתם ואין לפנות לשם.

וראה לכך מהמפורש **בגמ'** (ברכות דף נט). שלדעת רבי

המקום של קודש הקדשים התקפל למקום אחר, ולכן פונים לכותל המערבי, שהשכינה לא תזוז משם לעולם.

[יש לציין שלפי דבריו, לכאורה בטל הראיה שהובא לעיל על פי כתבי הארז"ל, שמקום המקדש פנוי בלא בנין, ומזה מוכח שמקום קודש הקדשים הוא בשטח הפנוי בין המסגדים. ולפי זה אין הוכחה, כי הרי לפי דבריו, לא בנו בירושלים אלא בארם, נמצא שבאמת המקום בירושלים פנוי בלא בנין.]

הסברא להתפלל באלכסון: אף שיש קדושה בכותל, עיקר השראת השכינה הוא במקום קודש הקדשים, ואינו מפנה עורף כיון שרק מסובב קצת באלכסון, ומפורש במשנ"ב בשם האחרונים לגבי ארון הקודש, שרק אם מתפלל בצד ימין של ארון הקודש אסור לו לצדד פניו לכיוון מזרח דרום, אבל בצד שמאל של ארון הקודש, וכן לכאורה גם מול ארון הקודש, אין בעיה של מטה עורף.

3. נראה כשתי רשויות

הסברא להתפלל ישר: המציאות היא שרוב הציבור מתפלל ישר, ואם כן יש כאן חשש של 'לא תתגודדו' ו'נראה כשתי רשויות', וחשש 'והרהר' ו'איבה'. וחששות אלו חמורות יותר מהדקדוק בכיוון התפילה המדויק. כמו שהתבאר בגיליון הקודם, שלפי שיטת הגר"ש אלישיב עדיף להטות לכיוון המדויק, אבל אם הציבור לא מטה, עדיף שלא יטה.

הסברא להתפלל באלכסון: מדויק **במשנ"ב** (סימן צד ס"ק יא, התבאר בגיליון הקודם) שבהטיה אין חשש של נראה כשתי רשויות, ורק במצד לרוח אחרת מהציבור יש חשש של נראה כשתי רשויות.

4. להר הבית או לקה"ק?

הסברא להתפלל ישר: כתוב בסוגיא בברכות שאם עומד מחוץ להר הבית, מתפלל לכיוון המקדש, והמתפלל ברחבת הכותל המערבי הוא עומד מחוץ להר הבית, כי הרי אנחנו נוקטים שכותל המערבי הוא כותל של ההר ולא כותל של העזרה, אם כן מספיק לצדד לכיוון הר הבית, כי הרי דעת **הפרישה** (סימן צד ס"ק א) וכך נפסק **במשנ"ב** (ס"ק ב) שתמיד

וכעין זה מבואר **במשיב דבר** (חלק א סימן י), שאותם המתפללים בבית הכנסת לצד דרום כדי לא להתפלל לצד מזרח שנבנה שם בית עבודה זרה, אין בכך טעם, כי הבית כנסת הוא בית בפני עצמו, ולא צריך לחשוש על מה שמחוץ לכותלי בית הכנסת כי זה רשות אחרת, וכמבואר בשו"ע לגבי אשפה וצואה במקום שנמוך או גבוה עשרה טפחים מהקרעק, כי הוא נקרא מקום מיוחד לעצמו. ולכאורה הסברא שכתב המשיב דבר, שייך גם לגבי הכותל המערבי, שהכותל חוצץ.

ומוכיח בספר **מאיר עוז** (חלק ד עמוד רג) שהרי כתוב **בשו"ע** (סימן תקסא סעיף ב) כשרואה בית המקדש, ואמר 'בית קדשינו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשרפת אש, וכל מחמדנו היה לחרבה' וקורע. וכתב **במשנ"ב** (ס"ק ו) בשם **הב"ח** כשרואה את הקובה חייב להשתחוות ולקרוע את בגדיו, מוכח שמותר להשתחוות מול מקום המקדש למרות שיש שם שיקוף משומם.

עוד טענו, ש'כיפת הסלע' אינו בכלל מסגד, כי אינו מיועד לתיפלותיהם, וכשמו כן הוא 'כיפת הסלע', כיפה מעל סלע חשוב, שהוא 'אבן השתיה', ואם במקרה הם מתפללים שם הרי זה כאילו מתפללים ברחוב, שאינו מיועד לזה. וגם אם זה מסגד הרי בפשטות מסגד אינו נחשב בית עבודה זרה.

2. השכינה שרויה בכותל

הסברא להתפלל ישר: לדעת הג"ר **אבגדור נבנצל שליט"א** (בית אהרן וישראל קובץ עט עמוד קלא) יש טעם גדול שלא להסתובב לכיוון מקום המקדש כשמתפלל ברחבת הכותל המערבי, כי הכותל הוא המקום שלא זזה ממנו שכינה מעולם ודינו כמפנה עורף לשכינה, ולכן צריך תמיד לעמוד פנים כנגד פנים אל השכינה, ולא להפנות את כתפיו כלפי הכותל.

מובא **במשנת יוסף** (הלכות בית הכנסת עמוד כד) בשם **החתם סופר** (יורה דעה סימן רלד) שהשכינה לא זזה מעולם מכותל המערבי אפילו בחורבנה, ומביא את ביאור **השפתי כהן על התורה** (מגורי האר"י, פרשת בראשית, על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה) איך יתכן שבמקום המקדש יש עכשיו בית תורפה של גוים, אלא האמת שירושלים התקפלה וגברה עליה קליפה של שאר ארצות, והגיעה לשם רצועה מארם, ובנו שם את בית התורפה, וחשבו שהם בנו בירושלים.

ולכן אנחנו לא יודעים אם הקדושה של קודש הקדשים עדיין כמו ימי קדם, כי אולי כעת כשנבנה עליו המסגד,

לא כתוב שהעומד מחוץ לירושלים יכוון להר הבית, אלא למקדש, ופשוט שהוא העזרה וההיכל, ונמצא שלא הרווחנו כלום.

5. מדויק או לכיוון?

הסברא להתפלל ישר: לפי **מנהג העולם** שהצדיקו **הלחם חמודות** שמספיק להתפלל לצד ארץ ישראל, הוא הדין בכותל המערבי מספיק צד מקום המקדש, וגם לפי **הלבוש** שצריך להתפלל באלכסון, עדיין יכול להיות שבכותל מספיק שמתפלל למזרח, כי הרי באירופה זה גם לא מדויק, ובכל זאת מספיק בצד אלכסון.

הסברא להתפלל באלכסון: כבר הכריעו הפוסקים שראוי להתפלל באלכסון בכדי שיהיה מדויק, וגם מה שהתירו באירופה להתפלל לא מדויק, כי לא ידעו בדיוק כיצד יהיה מדויק, אבל כאן שהכל לפנינו, ודאי שהמעלה הגדולה היא, כאשר יתפלל מדויק אל מול מקום 'אבן השתייה'.

6. מנהגי ישראל למעשה

ישראל: הכותל המערבי, הוא מקום תפילה אלפי שנים, הכותל ממנו לא זזה שכינה מעולם. המסורת המקובלת שמתפללים לכיוון הכותל ולא מטים לשום צד, ומנהג אבותינו בידינו, וכן הורו ונהגו למעשה הג"ר **יוסף שלום אלישיב זצ"ל** (עדות נכדו הג"ר אריה אלישיב שליט"א לרבני הילכתא, ציוני הלכה עמוד

רנה, ונימק שאנחנו לא יודעים היכן מקום המקדש), והג"ר **שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** (עדות נכדו הג"ר אהרן גולדברג שליט"א לרבני הילכתא), והג"ר **חניניבסקי זצ"ל** (עדות נהגו הג"ר ישעיה אפשטיין שליט"א לרבני הילכתא, שמענו כן ראינו עמוד שצח) והג"ר **יוסף ליברמן זצ"ל** (משנת יוסף הלכות בית הכנסת סימן ה עמוד כג בהערה). והג"ר **יעקב ישראל פוזן זצ"ל** (נחלת יעקב, ונימק שמא 'אל אקצה' הוא מקום המקדש), והג"ר **אבגדור בנצל שליט"א** (בית אהרן וישראל קובץ עט עמוד קלא), והג"ר **משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות כרך ג סימן לט), ו**בפסקי תשובות** (סימן צד הערה 2). שאין צורך להתפלל עקום, וכפי שנהגו כל השנים רבבות צדיקים ותלמידי חכמים להתפלל ישר, ויש

צריך לעלות בדרגה אחת, העומד בחו"ל יכוין לארץ ישראל, העומד בארץ ישראל יכוין לירושלים, העומד בירושלים יכוין לבית המקדש, ורק אם עומד בתוך בית המקדש יתפלל לכיוון קודש הקדשים. וזה הסיבה שהרמב"ם דילג על בבא זו, מכיון שאינו נוגע למעשה, כי הרי אסור באיסור כרת להיכנס להר הבית, ושייר למעשה רק הדין לצדד להר הבית, וגם כשמתפלל ישר הוא בכיוון הר הבית.

ולפי דעת הרב"ז ש'כיפת הסלע' הוא מקום קודש הקדשים, אם כן הת"ק אמות על ת"ק אמות, הוא גם נגד הכותל המערבי.

ומה שכתוב שהעומד מאחורי בית הכפורת יכוין מול הכפורת, הכוונה רק למי שעומד בתוך י"א אמה המקודשים, אבל אנחנו נמצאים מחוץ לשטח הר הבית, מקום שאין בו קדושה כלל, וממילא אין ענין לכיוון למקום קודש הקדשים. רוב בתי הכנסת העתיקים בעיר העתיקה (החורבה, רמב"ן, מנחם ציון, תפארת ישראל, ובתי הכנסת הספרדיים,

ועוד) שייסדו אותם גדולי עולם אינם מכוונים לעבר מקום המקדש, ונמצא שיש לנו מעשה רב שאין צריך להתפלל לכיוון המדויק של מקום המקדש. ויתכן שטעם הדבר כי מספיק לכיוון הר הבית, ולא צריך לכיוון קודש הקדשים, ויתכן גם שמספיק כיוון כללי ולא צריך כיוון מדויק (וכפי שהתבאר בגיליונות הקודמים).

הסברא להתפלל באלכסון: כתוב שאם עומד אחורי בית הכפורת יכוין כאילו הוא מול הכפורת, ומסתבר שזה נאמר גם על העומד בכותל המערבי, שצריך לכיוון מול הכפורת.

ומה שבתי הכנסת בעיר העתיקה שייסדו אותם גדולי עולם אינם מכוונים לעבר 'כיפת הסלע', אין להוכיח מזה כלום, כי גם אינם מכוונים ברובם לעבר רחבת הכותל המערבי, ובהכרח הטעם לכך כי בנו את בתי הכנסת לפי הכיוון השולט בבניה של העיר העתיקה, ולא היתה להם אפשרות לבנות לעבר הכיוון המדויק. ואין הכי נמי כאשר מתפללים בבתי הכנסת ובישיבות בעיר העתיקה, צריך להתפלל באלכסון שמאלה לעבר 'כיפת הסלע'.

ומה שטענו שמספיק להתפלל להר הבית, זה אינו כי

משיב כהלכה

**הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 464 בסך 100 שקל מזומן
כמר נתן לוי הי"ו
תלמוד תורה 'תורת העמק' נוה יעקב ירושלים**
**שאלה: לאיזה כיוון צריך לפנות בשעת
אמירת 'בואי בשלום'?**

מקורות: לאיזה כיוון יש לפנות באמירת בואי בשלום בקבלת שבת, צד מערב, צד הפתח, צד הפוך ממה שמתפלל? כיצד ינהג מי שיושב בכותל המזרח של בית הכנסת שהרי פניו למערב? מה יעשה אדם שנמצא בבית כנסת שלא פונים לצד הראוי?

גמ' (שבת דף קיט. ב"ק דף לב). רמב"ם (שבת פרק ל הלכה ב), שו"ע ומשנ"ב (סימן רסב סעיף ג), כ"ף החיים (ס"ק לב), אגרות משה (או"ח חלק ג סימן מה), בצל החכמה (חלק ג סימן סח), אז נדברו (חלק ב סימן ו), חוט שני (שבת חלק ד פרק פב), משנת יוסף (הלכות בית הכנסת סימן מא), תשובות והנהגות (חלק א סימן רפה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל השולח תשובה נכונה, בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות יושלו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמודות 'נדרים פלוס' לקהילות, קופת 'הילכתא' - 'ענומק הפשוט'
- חדר 'קול השלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

**זכות התורה תעמוד לרפואת
הג"ר שמואל בן דבורה חנה הי"ו
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל**

דינים העולים

א. **תל תלפיות:** העומד בחוץ לארץ יכוון פניו כנגד ארץ ישראל, העומד בארץ ישראל יכוון פניו כנגד ירושלים, העומד בירושלים יכוון פניו כנגד בית המקדש. העומד בבית המקדש, יכוון פניו כנגד בית קדשי הקדשים. ובכל אופן יכוון לבו כאילו עומד בקודש הקדשים.

ב. **הר הבית:** הר הבית המקודש היה ת"ק על ת"ק אמה, אין חולק שר הבית שלפנינו עליו עמד בית המקדש, הוא יותר גדול מת"ק על ת"ק, שכן הורדוס הוסיף על שטח הר הבית.

ג. **מקום המקדש:** נחלקו היכן בדיוק על הר הבית היה מקום קודש הקדשים. לשיטת הרדב"ז ועוד אחרונים 'כיפת הסלע' עומד בדיוק במקום שהיה בנוי קודש הקדשים. לשיטת הכפתור ופרח מקום קודש הקדשים הוא בערך מול 'רחבת הכותל המערבי'. לשיטת מהר"מ חגיז מקום קודש הקדשים הוא תחת מסגד 'אל אקצה'.
ד. **מנהג העולם:** מנהג העולם מקדמת דנא להתפלל ברחבת הכותל המערבי, ישר לכיוון הכותל ולא להטות. יש מדקדקים להטות מעט שמאלה, ויזהר שלא להפנות עורף לארון הקודש.

ה. **יש נוהגים:** מאידך יש אומרים כיוון שכיפת הסלע הוא מקום אבן השתייה, לכן ברחבת הכותל המערבי מתפללים באלכסון שמאלה, ובשער הכותנה מתפללים ישר, ובכותל הקטן מתפללים בזוית מימנה.
ו. **פולמוס:** התבאר בגיליון כמה טעמים בפולמוס לכאן ולכאן.

ז. **דין מסגד:** נחלקו האם יש ל'כיפת הסלע' דין של מסגד ואסור להתפלל לכיוונו, שנראה כמודה בזה, אלא יתפלל ישר למקום השומם שבהר הבית. או ש'כיפת הסלע' אינו מיועד לתפילותיהם, ועוד שהמוסלמים אינם מוגדרים כעובדי עבודה זרה, ולכן יתפלל באלכסון.

נושא הגיליון הבא:

הכיוון ב'בואי בשלום'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

מערכת הילכתא משגרת כוס תנחומין ומשתתפת בצערו של הג"ר ישראל אליעזר שטילרמן שליט"א מחבר סדרת הספרים 'דור המלקטים' בפטירתו של אביו הרגול הג"ר נחום ב"ר ישראל זצ"ל מחשובי לומדי ישיבת מיר נלב"ע י"ט טבת תשפ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשוט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...